

A RENDŐRMÚZEUM TÖRTÉNETE ÉS SZEREPE A RENDÉSZETI KÉPZÉSBEN

Európában a tudományos igényű, empirikus kriminológia mint önálló tudományág a 19. század közepén született meg. Ennek hozományaként jelent meg az igény a bűnügyi szakemberek, ügyvédek, ügyészek és a bűnüldöző szervek gyakorlati képzésére, amelyben fontos szerepet töltött be az egyes bűneseteket tárgyi valójukban megmutató, a kriminálpedagógiai képzést segítő bűnügyi múzeum.

Az első bűnügyi múzeumot a kriminálintropológia tudományának egyik megalapozója, Cesare Lombroso olasz orvosprofesszor hozta létre Torinóban 1884-ben, elsősorban saját orvosi tézisének propagálására. Saját, a „született bűnöző” elméletének igazolására többek között elhalálozott bűnözők koponyáit mutatta be gyűjteményében.

A következő években számos európai nagyvárosban (pl. 1893-ban Hamburgban, majd 1896-ban Grazban) nyíltak meg újabb bűnügyi múzeumok. Utóbbi Hans Gross kriminológus, egyetemi tanár hozta létre, aki elsőként fektette le a bűnözéshez kapcsolódó tárgyak és dokumentumok gyűjtésének és bemutatásának alapelveit. Gross szerint, mivel a nyomozás során alkalmazott technikák gyorsan elavulnak, szükség van az éppen aktuális kriminológiai és kriminalisztikai ismeretek múzeumban történő összegyűjtésére és bemutatására. Más múzeumokkal ellentétben azonban a bűnügyi múzeum kiállításába csak a specialisták szűk köre (jogászok, kriminológusok, detektívek, rendőrorvosok) nyerhetek betekintést. Gross rendezőelvé szerint a múzeum kiállítási anyagát tematikus egységekbe, tárgytípusok szerint csoportosították.¹

Hazánkban az 1890-es években fogalmazódott meg egy bűnügyi múzeum létrehozásának ötlete. Először 1892-ben dr. Visontai Soma országgyűlési képviselő hívta fel a figyelmet az ilyen jellegű intézmények fontosságára. Az ő javaslatára az akkori kormány belügyminisztériuma az igazságügyminisztériummal egyetértésben döntés született arról, hogy a bíróságok a budapesti államrendőrség részére – bűnügyi múzeum felállítása céljából – átengedhetett olyan bűnjeleket, amelyeket a bírósági tárgyalás után – a korabeli büntető törvénykönyv rendelkezése értelmében – megsemmisítésre küldtek volna.² Ezen jogszabálmódosításnak köszönhetően lehetőség nyílt a nyomozással foglalkozó személyek tudományos továbbképzésének fejlesztésére.

Az egyes rendőrtisztviselők által, önszorgalomból kérvényezett bizonyítékokból és elkövetési eszközökből lassan létrejött egy kezdetleges bűnjelgyűjtemény, amelynek anyagát a fővárosi rendőrség 1885-től működő bűnügyi nyilvántartó hivatalának egyik kis hivatali szobájában, valamint a bűnügyi fényképezési laboratórium helyiségeiben őriztek. Ez a kollekció ekkor még minden szervezettséget nélkülöző ritkasággyűjteménynek tekinthető, semmint igazi múzeumnak.³

¹ Perényi Roland: A bűn nyomában. A budapesti bűnözés társadalomtörténete 1896–1914. L' Harmattan, Budapest 2012. 53. o.

² Vámbéry Ruzstem: A bűnügyi muzeumokról. Franklin Társulat Könyvnyomdája. Budapest, 1899. 13. o.; A budapesti fő- és székvárosi állami rendőrség 1895. évi működése. Budapest, 1896. 161. o.

³ A bűnjelgyűjteményt ekkoriban (az 1890-1900-as években) szervezett csoportok még nem látogathatták, és valószínűleg csak a nyilvántartó hivatal dolgozói nyerhetek betekintést.

1908-ban az új büntetőnovella életbelépésével, valamint az Országos Bünygyi Nyilvántartó Hivatal felállításával egyidőben az igazságügyminiszter elrendelte, hogy: „Mindazon tárgy, amelyet a m. kir. bírói, vagy közigazgatási hatóság koboztatott el, ha büntetőjogi tudományos továbbképzés céljaira alkalmasnak találtatik, vagy olyannak mutatkozik, mely a bűncselekmények elkövetésének új módozatát világítja meg, a budapesti m. kir. államrendőrség főkapitányi hivatalánál szervezett bünygyi múzeum részére küldendő meg (20.002/1908. I. M. sz. rendelet).”⁴ A gyűjtemény múzeummá válása, anyagának szakszerű rendezése és bővítése tehát ezen rendelet megszületésétől datálható.

1909-től a múzeumot dr. Keleti Géza rendőrfogalmazó (később főkapitány-helyettes) és dr. Gábor Béla, a nyilvántartó hivatal vezetője irányították. Ekkor a múzeum gyűjteménye 124 tárgyat számlált, összesen tíz főosztályba csoportosítva, amelyek egy-egy büntítpust mutatnak be: I. Emberélet ellen elkövetett bűncselekmények; II. Lopások és rablások; III. Hamisítások és csalások; IV. Szemérem elleni bűntettek; V. Öngyilkosságok és balesetek; VI. Külföldön elkövetett bűncselekmények; VII. Névtelen följelentések; VIII. Érdekesebb bűnesetek; IX. Vegyes csoport (pl. tetoválások, rendőrségre vonatkozó tárgyak és fényképek); X. Könyvtár.⁵

Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a főkapitányság épületében nincsen megfelelő helyiség a gyűjtemény kiállítására és bemutatására. A szervezők hiába sürgették beadványok sorával a helyzet orvoslását, érdemi változás nem történt. Tulajdonképpen múzeumról csak 1914-től beszélhetünk, amikor a rendőrség az időközben szűkké vált főkapitánysági épület kiegészítésére a Zrínyi u. 4. és a Béla u. 5. számú házat megvásárolták. A múzeum anyagát ekkor a Zrínyi utcai épületben található daktiloszkópiái részleg pincéjébe költöztették. Az új helyiség tágasabb volt ugyan, idővel azonban nedvesnek bizonyult, továbbá nem lehetett rendesen bevilágítani és szellőztetni, ennek következtében a múzeum vagyona erősen megrongálódott. A még menthető tárgyakat később ládába csomagolva, raktárszerűen kellett tárolni, hogy ne semmisüljenek meg teljesen. Az első világháború kitérőse mindennemű fejlesztést megakasztott, 1918 után pedig hosszú ideig a gazdasági viszonyok tették lehetetlenné az értékes gyűjtemény biztonságos és hosszútávú elhelyezését.⁶

1928 őszén a főkapitányság belső udvarhelyiségéből alakítottak ki egy padlózott, üvegtetővel fedett nagytermet a múzeum számára. Hivatalosan 1929. február 14-én nyílt meg az Országos Bünygyi Múzeum, amelynek elsődleges célja továbbra is a gyakorlati bünygyi képzést segítő szemléltető oktatás volt, egyrészt a kriminalisztika, a bűnüldözés eszközeinek, másrészt a bűnelkövetők egyre fejlődő technikáinak bemutatása.⁷ Keleti Géza múzeumigazgató koncepciója szerint: „Így elérjük azt, hogy azok az ismeretek, azok a tapasztalatok, azok a tanulságok, amiket sokszor csak nagy fáradság árán, hosszas utánjárás, nyomozás útján szereztünk meg, nem mennek veszendőbe, megőrizzük a jövő számára s az, ami talán csak egyesek sajátja maradt volna, köztulajdonba, köztudatba megy át és mások is hasznát vehetik. A bűnözés eszközeinek, a bűn elkövetési módjainak szakszerű bemutatása, azok tanulságainak megmagyarázása olyan értéket ad bünygyi múzeumunknak,

⁴ Baksa János (szerk.): Rendőrségi Almanach. A Rend kiadása, Budapest, 1923. 105. o.

⁵ Borbély Zoltán – Kapy Rezső (szerk.): A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942. 193. o.; Tábori Kornél: Harcz a bűn ellen II. A gonosztevők muzeuma. Csenedőrségi Lapok, 1909. február 14. 75. o.

⁶ Az Országos Bünygyi Múzeum megnyitása. Rendőr, 1929. február 23. 3. o.; Magyar rendőrmúzeum. Magyar Detektív, 1929. március 1. 4. o.

⁷ Az Országos Bünygyi Múzeum megnyitása. Rendőr, 1929. február 23. 3. o.

hogyan azt az oktatásnál, tanításnál, a rendőrök nevelésénél mellőzni legalább is hiba lenne.”⁸

Ebből fakadóan a múzeum továbbra is zártkörűen üzemelt, a rendőrközegeken kívül jellemzően orvosok, bírák, detektívek, büntetőjogászok és külföldi rendőrtisztviselők (külön engedéllyel, indokolt esetben azonban akár írók, újságírók és művészek is) látogathatták.⁹ Az újranyitott múzeum anyaga rövidesen rendőrség-történeti kiállítással bővült, amely keretében bemutatásra került a magyar rendőri szervezet és annak fejlődése, elősegítve a hivatástudat elmélyítését. 1942-ben a rendőrség jelentése szerint a múzeum több mint 10.000 tárggyal rendelkezett.¹⁰

A bűnügyi nyilvántartó hivatal felügyelete alatt működő múzeum több alkalommal képviseltette magát nyilvános rendezvényeken, ahol a nagyközönség is bepillantást nyerhetett a gyűjtemény egy részébe (1896: Ezredéves Országos Kiállítás, 1900: párizsi világiállítás, 1925: karlsruhei nemzetközi rendőrttechnikai kiállítás, 1926: berlini rendőrkongresszus, 1926: budapesti embervédelmi kiállítás).¹¹

A múzeum életében is tragikus fordulópontot jelentett a második világháború időszaka, amely során a bűnügyi nyilvántartó hivatal, beleértve a kriminalisztikai laboratóriumot és a bűnügyi múzeumot, csaknem teljesen megsemmisült. Az újjáépítés és az anyaggyűjtés hosszú éveket ölelt fel. A rendelkezésre álló források szerint valószínűleg 1955-56 folyamán már újra működött egy „házi” bűnügyi múzeum a Böszörményi úti Rendőrtisztképző Iskolán. Kezelője az iskola jogi tanszéke volt, anyagának gyarapítása pedig továbbra is a bíróságoktól történő bekérés formájában zajlott.¹²

1959 májusában Biszku Béla belügyminiszter újabb Bűnügyi Múzeumot nyitott meg. A kriminalisztikai oktató kabinetben az egyes bűncselekménytípusok felvonultatása mellett bűnmegelőzéssel foglalkozó tartalom is helyet kapott, továbbá történeti dokumentumokon keresztül került bemutatásra – természetesen a szocialista történelemszemlélet által favorizált – 1848-49-es szabadságharc időszaka, illetve az 1919-es Tanácsköztársaság vörös őrsege és az 1945 utáni újjáalakult rendőrség.¹³

1963-tól ismét új helyen, a Mosonyi u. 9. szám alatt, az egykori rendőrségi toloncház épületében nyílt meg újból – továbbra is zárt rendszerben – a Bűnügyi Múzeum, amely 1967. január 14-én mint országos gyűjtőkörű szakmúzeum megkapta a működési engedélyét (BM Országos Bűnügyi Múzeum). Rendezési elvben szakított a korábbi, 1945 előtti múzeum kiállítási gyakorlatával. A Horthy-korszak bűnügyi múzeuma – külföldi társaihoz hasonlóan – többnyire ritkaságok s szenzációs esetek relikviáiból összeállított rendőrségi archívum volt, így gyakran egy-egy nagyobb port kavart bűneset tárgyai és fényképei a kriminalisztikai oktatás szempontjából különösebb jelentőséggel nem bírtak, „elsősorban nem a büntetőjognak az életben általában előforduló reáliáit mutatta be”.¹⁴ Ezzel szemben az új bűnügyi múzeumban – a folyamatosan fejlődő kriminalisztikai és kriminológiai ismeretek illusztrálásaként – az egyes konkrét bűncselekményeken keresztül a

⁸ Keleti Géza: A bűnügyi múzeum. Rendőr, 1928. február 11. 3. o.

⁹ A budapesti rendőrmúzeum. A Rend, 1922. 179. sz. 1. o.

¹⁰ Borbély – Kapy: i.m. 195. o.

¹¹ Az Országos Bűnügyi Múzeum megnyitása. Rendőr, 1929. február 23. 3. o.; Magyar rendőrmúzeum. Magyar Detektív, 1929. március 1. 4. o.

¹² Vigh József: Az új bűnügyi múzeum létrehozásáért! Rendőrségi Szemle 1956/2. 166. o. Szabó László: Múzeum, ahol a bűnözők legveszedelmesebb ellenfeleit képezik ki. Népszabadság, 1957. január 19. 4. o.

¹³ Megnyílt a Bűnügyi Múzeum. Belügyi Szemle 1975/4. 121. o. (eredeti megjelenés: Magyar Rendőr, 1959. május 16.)

¹⁴ Vigh József: Az új bűnügyi múzeum létrehozásáért! Rendőrségi Szemle 1956/2. 165. o.

büntípusok legelterjedtebb elkövetési módjait és eszközeit, a tanulságok levonására alkalmas eseteket ismertette szemléltető ábrák, grafikonok és makettek segítségével.¹⁵

A múzeum 1997 augusztusáig zavartalanul látta el feladatát. Közel másfél éves bezárását és átalakítását követően 1999. április 26-án új névvel és megújult tartalommal nyílt meg a szomszédos Mosonyi u. 5-7. sz. alatt a Bűnügyi és Rendőrség-történeti Múzeum (jelenlegi nevén Rendőrmúzeum), – szakítva a korábbi évtizedek gyakorlatával – immáron a nagyközönség számára is.

¹⁵ A szakmai képzés szolgálatában. Megnyílt a BM Országos Bűnügyi Múzeuma. Magyar Rendőr, 1967. január 18. 3. o.; Bűnügyi Múzeum. Hazáért. A BM Határőrség képes politikai hetilapja. 1974. május 1. 14. o.